

Максим Кобиляцький
магістрант Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка
(науковий керівник – кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії та методики
викладання історії Полтавського національного
педагогічного університету імені В. Г. Короленка Тронько Т.В.)
(м. Полтава)

БЛАГОДІЙНІСТЬ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

Благодійність як суспільне явище на даний момент є доволі актуальною, але, не зважаючи на це, потребує подальшого вивчення. Сьогодні вкрай важливо відтворити історію благодійності, виявити коріння, традиції, ціннісні орієнтації її становлення та розвитку. Такий підхід дозволить глибше зрозуміти сучасність, коли суспільна увага знову звертається до благодійності в її первісному, історично сформованому сенсі.

У дореволюційний період питанням громадського піклування та благодійності приділялася досить велика увага, про що свідчать бібліографічні видання, які називають численні публікації, які відносяться до другої половини ХІХ століття. За підрахунками сучасних дослідників, з питань благодійності в дореволюційний період були опубліковані 323 роботи (без урахування періодики) [4,с.2]. Загальні проблеми благодійності висвітлені в роботах таких дорадянських авторів як М. Я. Воскобойніков, В. І. Ільїнській, М. М. Кафтанов, М. А. Нікольський та ін. Їх відрізняє нарисовий, фрагментарний характер оповіді. Разом з тим, вони дають уявлення про окремі аспекти історії благодійності в Російській імперії, про опіку бідних і незаможних. Серед робіт загального характеру необхідно виділити книгу «Общественное и частное призрение в России». Вона являла собою збірник нарисів про постановку справи піклування в Росії, вихід якої був приурочений до проведення в Мілані ІV Міжнародного конгресу з громадського і приватного піклування. З поміж численних статей варто виділити «Очерк истории развития и современного состояния общественного призрения» Є. Д. Максимова. Він підкреслював, що державне піклування з'явилося в Росії з появою держави, характеризував принципи державного піклування, вважаючи, що державна благодійність бере свій початок ще з ХVІІІ ст., тобто з правління Петра І. Стаття Є. Д. Максимова насичена багатим фактичним, цифровим матеріалом. Важливо, що численні роботи цього автора, розкриваючи різні сторони історії російської благодійності, внесли значний вклад в історіографію даної проблеми. За висновками Т. Є. Покотілової, жоден сучасний дослідник, який займається питаннями благодійності, не може обійтися без його праць, що відрізняються глибиною, аргументованістю у викладі матеріалу, серйозністю і ґрунтовністю [3,с.1-2].

У дореволюційній історіографії виділяється також книга В. Ф. Дерюжинського «Заметки об общественном призрении», в якій міститься короткий огляд стану громадського піклування в Російській імперії, критично оцінюється його законодавча

база. Разом з тим, автор в історичному аспекті аналізує наявний досвід благодійності у Західній Європі, виділяючи в ньому раціональне і значуще для використання в російських умовах.

Правові питання громадського піклування були надзвичайно актуальними в кінці XIX – на початку XX ст., оскільки законодавча політика царського уряду, що є невід'ємною частиною його політичної ідеології, багато в чому визначала практичну спрямованість благодійного руху в зазначений період як в центрі, так і в інших регіонах імперії. Тому не випадково в цей час з'являються роботи відомих істориків, правознавців, громадських діячів, які вважали, що існуюче на той час законодавство не відповідало потребам суспільства. У зв'язку з цим високий інтерес становить робота К. П. Побєдоносцева, в якій він зачіпає проблеми вдосконалення управління благодійними установами. Вона написана у вигляді коментарю до роботи особливої урядової комісії з перегляду тодішнього законодавства про громадське піклування, створеної в листопаді 1892 р. І хоча політичні аспекти в дослідженнях дореволюційних авторів відкрито не присутні, але цілком очевидно, що вони обстоювали інтереси монархічної держави, її політичну ідеологію.

В цілому, аналізуючи дорадянську літературу з теми благодійності, можна прийти до висновку, що хоча проблема і привертала до себе увагу, була привабливою для численних авторів, але багато її аспектів не отримали достатньо глибокого вивчення і представлені переважно в практичній площині. Природно, не знайшли відображення соціально-політичні аспекти благодійності в Росії в цілому і в губерніях зокрема. Наприклад, спеціальні дослідження з історії громадського піклування на регіональному рівні в дореволюційній історіографії взагалі відсутні.

За період радянської влади ні істориками, ні представниками інших гуманітарних наук не було створено практично жодної роботи про становлення і розвиток благодійності в Росії, в якій аналізувалася б благодійна діяльність в цілому, не кажучи вже про дослідження діяльності окремих товариств, закладів, організацій, парафій і т.п. в регіонах. Єдиним винятком можуть бути нечисленні роботи з історії Товариства Червоного Хреста, що утворилося в другій половині XIX ст. Але і в них дореволюційний період їх діяльності показаний схематично і невиразно, до того ж з переважанням критики, а не аналізу. Таким чином, в силу негативного ставлення до благодійності довгий час в радянському суспільстві ця тема культивувалася як практично закрита для вивчення [1,с.19].

Інтерес до історії благодійності в Російській імперії знову виник наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років. Були опубліковані роботи О. М. Боханова, П. В. Власова, П. І. Нещеретного, Л. В. Бадя, Г. Г. Сілласте, М. В. Фірсова, в яких дана характеристика і класифікація основних етапів розвитку благодійності в Росії. Ці праці певною мірою заклали також методологічні основи вивчення благодійності в Росії. Основна увага в них була приділена проблемам приватної, громадської благодійності, меценатства. Багато робіт з'явилося в періодичних наукових виданнях, в наукових збірниках. Особливе значення для розвитку даної проблеми має робота О. А. Абросімової, присвячена історії законодавчого регулювання, створення і діяльності російських благодійних організацій.

Значний інтерес у дослідників викликає докторська дисертація Б. М. Нувахова і його монографія «Странноприимный дом: Традиции российского милосердия, XIX – XX вв.». Науковець уперше зробив спеціальний аналіз історії становлення, розвитку форм благодійності у медицині Російської імперії, представив історико-теоретичне, історико-практичне та історико-економічне узагальнення з даної проблеми, виявив найважливіші закономірності, що характеризують особливість розвитку милосердя та благодійності у російській медицині, показав динаміку чисельності благодійних установ та благодійних товариств за 300-річний інтервал часу. Автор встановив складні залежності цього соціального явища від рівня суспільного розвитку, державної політики, від характеру соціально-економічної, культурної обстановки.

У середині та другій половині 1990-х років розширилася проблематика досліджень з історії благодійного руху в Росії. З'явилися нові роботи з історії християнського служіння російської православної церкви, історії дореволюційного соціального благодійництва, історії купецької благодійності.

Широкий спектр питань благодійності в соціальній історії дореволюційної Росії досліджується в монографії і докторській дисертації Т. Є. Покотілової. Зокрема, автор розглядає основні тенденції та етапи в законодавчо-адміністративній діяльності держави в сфері соціальної допомоги нужденним, дає аналіз сутності, особливостей, переваг та недоліків земської добродійної діяльності, показує особливості і результати приватної благодійної діяльності в Росії кінця XIX – початку XX століть. Роботи Т. Є. Покотілової значно збагатили історіографію проблеми, вони стали узагальнюючими, надзвичайно важливими в методологічному плані [2, с.12].

Варто відзначити також дисертацію Н. О. Іваннікової «Исторический опыт земского самоуправления по развитию общественного призрения», в якій на основі широкого кола джерел узагальнюється досвід земських органів самоврядування в сфері громадського піклування, показана органічна взаємозалежність соціальних процесів і проблем бідності і зубожіння «сірих і убогих».

Заслугує на увагу збірник наукових статей «Социальный труд в России: прошлое и настоящее». У нього включені цікаві матеріали з історії трудової допомоги в Росії (автори – Л. В. Бадя, Є. А. Денісова, Н. Є. Смоленська), з історії соціальної роботи в губерніях Росії (Тамбовської, Воронежської, Ставропольської, Ярославській, Московської та ін.). Також питанням історіографії присвячена робота петербурзьких дослідників В. Г. Афанасьєва, А. В. Соколова, що зробили спробу дати аналіз дореволюційних видань з історії благодійності.

Вагоме місце в історіографії благодійності посідає книга В. П. Мельнікової, Є. І. Холостової «История социального труда в России», в якій визначаються етапи розвитку соціальної допомоги з давніх часів, розкриваються її форми, аналізується становлення системи державного піклування, громадської та приватної благодійності в пореформений період. Особливу увагу автори приділили соціальній діяльності земських органів самоврядування, органів міського самоврядування, церковно-монастирській благодійності в умовах абсолютистської держави XVIII – початку XX ст., традиціям і формам соціальної допомоги в селянській громаді, соціальному захисту службовців цивільних відомств і установ, а також військовослужбовців. У книзі розглядаються заходи уряду, його законодавчі заходи по громадському

підкуванню. Однак соціально-політичні аспекти благодійності в ній не розглядаються [5,с.30].

Варто зазначити, що крім російських дослідників проблему благодійності в Російській імперії вивчали також і вітчизняні науковці, проте це є темою окремого вивчення. В цілому аналіз літератури з проблем благодійності дозволяє зробити висновок, що незважаючи на доволі значний доробок учених, на сьогодні відсутнє комплексне дослідження з історії благодійності в Російській імперії. До сих пір немає і спеціального дослідження, що розкриває історико-соціальні, політичні аспекти благодійності в Росії загалом.

Список використаних джерел

1. Горбунова Е. Ю. *Благотворительность в России и её роль в общественной, культурной жизни на рубеже XIX – XX веков* : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. истор. наук / Е. Ю. Горбунова. – М., 1996. – 30 с.
2. Кононова Т. Б. *История российской благотворительности и ее связь с государственными структурами социального обеспечения* : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. истор. наук / Т. Б. Кононова. – М., 1997. – 19с.
3. Покотилова Т. Е. *Благотворительность в социальной истории дореволюционной России: мировоззрение и исторический опыт* : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. истор. наук / Т. Е. Покотилова. – М., 1998. – 39 с.
4. Фирсов М. В. *Социальная работа в России: теория, история, общественная практика* : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. истор. наук / М. В. Фирсов. – М., 1997. – 20с.
5. Чернецов Н. В. *Генезис и эволюция социального призрения в России (X – XIX века)*: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. истор. наук / Н. В. Чернецов. – М., 1996. – 18с.

Таїсія Ковальова

*студентка IV курсу Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова*

(науковий керівник – старший викладач

*кафедри культурології Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,*

член Національної спілки журналістів України Русаков С.С.)

(м. Київ)

ФЕНОМЕН БРЕНДУ НА АРТ-РИНКУ

Сучасний світ розвивається надшвидкими темпами одночасно в багатьох напрямках, він багатовимірний та неоднозначний. З одного боку – це глобалізація світових процесів, профілізація та вузька спеціалізація в науково-технічному прогресі, а з іншого – поєднання та розмивання меж здавалося б, зовсім нетотожних, нетипових або й протилежних сфер життя. Проте, це тільки збагачує навколишній світ, бо дає поштовх до нових інноваційних та креативних ідей, течій, інновацій. Одним з таких, на